

Specyfika zaburzeń osobowości oraz przestępczość kobiet na Litwie

*Characteristic features
of personality disorders and female crime in Lithuania*

KONSTANTINAS DASKEVIČIUS, JELENA MARCINKEVIČIENE

Z Litewskiej Państwowej Służby Psychiatrii i Narkologii Sądowej
przy Ministerstwie Ochrony Zdrowia w Wilnie

STRESZCZENIE. Zaburzenia osobowości rozpoznano w 41 przypadkach (39%) kobiet, które przebywały na obserwacji sądowo-psychiatrycznej zleconej przez sąd. W zestawieniu z populacją wszystkich pacjentów psychiatrii sądowej 73% badanych miało zarzut o czyny agresywne, przeważnie morderstwa popełnione na członkach rodziny. Żaden badany nie miał zniesionej poczytalności, chociaż niektórzy przejawiali zaburzenia reaktywne i zostali poddani badaniu po polepszeniu stanu zdrowia. Najbardziej powszechnym zaburzeniem osobowości była niestabilność emocjonalna, a najbardziej typowymi motywami zazdrość i zemsta. Ze względu na zagrożenie społeczne, istnieje potrzeba prowadzenia dalszych badań nad zaburzeniami osobowości u kobiet.

SUMMARY. Personality disorder was diagnosed in 41 cases (39%) of women referred by the court for forensic psychiatric observation. 73% of all patients at the Department of Forensic Psychiatry were referred because of aggressive acts, mainly murder of family members. None of the patients in the present study had limited accountability but some had reactive disorders and were not examined until their health improved. The most frequently diagnosed personality disorder was emotional instability and the most typical motives were jealousy and revenge. Because the social consequences are so severe, further studies of personality disorders in women are needed.

Słowa kluczowe: zabójstwo / kobiety / zaburzenia osobowości / poczytalność
Key words: homicide/ women/ personality disorders/ accountability

Psychiatria ogólna oraz sądowa coraz więcej uwagi poświęcają ostatnio badaniom dynamiki zaburzeń osobowości. W roku 1998 na Litwie różne instytucje psychiatryczne postawiły u 3680 osób rozpoznanie zaburzenia osobowości, a w tej liczbie u 1041 kobiet. Badania zaburzeń osobowości w praktyce psychiatrii sądowej są uwarunkowane wzrostem liczby sprawców nie wykazujących zaburzeń psychotycznych, lecz zaburzenia osobowości. W 1994 r. w naszych ekspertyzach sądowo-psychiatrycznych rozpoznano 220 przypadków zaburzenia osobowości, a w 1998 r. liczba ta

wzrosła prawie o 60% (387 przypadków). Analiza przestępczości osób z zaburzeniami osobowości wskazuje na pewne powiązania między czynem przestępczym oraz typem zaburzonej osobowości.

W opisie głębszych zaburzeń osobowości odnajdujemy wskazówki, iż takie osoby cechuje skłonność do reakcji nieadekwatnych, podstawą czego są znacznie nasilone zmiany emocjonalne. Wcześniej opisano tymczasowe, reaktywnie uwarunkowane reakcje osób z zaburzeniami osobowości w warunkach trudnej sytuacji, pod wpływem przygniatających, długotrwałych przeżyć

i niepowodzeń. Wtedy całość ujawnianych objawów, nawet przy braku symptomów psychotycznych stanowi kompleks symptomów reaktywnych.

Analiza zaburzeń osobowości osób, które popełniły przestępstwo świadczy, że większość stanowią mężczyźni a struktura typologiczna zaburzeń osobowości i motywacja przestępstwa u mężczyzn i kobiet różnią się.

41 kobiet, u których w okresie 1994–1998, w czasie ekspertyzy sądowo-psychiatrycznej, rozpoznano zaburzenia osobowości, stanowi 39% ogółu badanych kobiet w ciągu ostatnich 5 lat. Podział badanych na grupy wg wieku wykazuje, że największa przestępczość panuje wśród osób w wieku 14–25 lat, do lat 30 przestępczość maleje, a w okresie 30–35 lat ponownie wzrasta. Analiza struktury czynów przestępczych kobiet z zaburzeniami osobowości wykazała, że większość (73%) stanowią przestępstwa zagrażające zdrowiu i życiu, najczęstsze są zabójstwa. Postawa agresywna najczęściej jest skierowana na osoby z najbliższego otoczenia i jest determinowana zagrożeniem socjalnym lub trudną sytuacją rodzinną. Przestępstwa majątkowe stanowią 19,5%. Recydywa, powrót do przestępstwa, pojawia się jedynie w odniesieniu do tego typu przestępstw w 8%. Żadnej z badanych 41 kobiet z zaburzeniami osobowości nie uznano za niepoczytalną. W tym u 5,7% kobiet, u których po aresztowaniu wystąpiły zaburzenia reaktywne, po przymusowym leczeniu przeprowadzono powtórny ekspertyzę i w jej wyniku uznano je także za poczytalne.

Typologia zaburzeń osobowości przedstawia się następująco: typ emocjonalnie niestabilny – 85%, typ histrioniczny – 9,8%, typ mieszany – 5,2%. Ciekawe, że nie rozpoznano ani jednego przypadku zaburzeń osobowości typu paranoicznego, schizoidalnego, asocjalnego. U mężczyzn dominującymi były zaburzenia osobowości typu asocjalnego.

W strukturze czynów niebezpiecznych, które zostały popełnione przez *kobiety emocjonalnie niestabilne*, zaobserwowano wyso-

ki stopień przestępstw przeciwko osobom – 73%, co jest zdeterminowane przez zwiększoną pobudliwość, koncentrację emocji negatywnych oraz skłonność do burzliwych wyładowań afektywnych z przejawami nieumotywowanego okrucieństwa, zwykle u kobiet działających w stanie utrzymującego się długotrwałego napięcia afektywnego. Znaczne napięcie afektywne, po którym następuje reakcja agresywna oraz jej intensywność są podbudowane złością, gniewem, podnieceniem motorycznym i agresją wobec otaczających osób. Przejawy stanu postafektywnego także nie były objawami zaburzenia psychicznego i badane osoby z tej grupy zostały uznane za poczytalne. Motywacja zabójstw, dokonanych przez kobiety o wskazanych zaburzeniach osobowości, w odniesieniu do osób, przedstawia się następująco: zabójstwo z zazdrości (mąż, rzekoma kochanka męża), zemsta na dzieciach rywalki, zabójstwo dzieci własnych z chęci zemścić się na małżonku.

Niebezpieczne czyny kobiet z zaburzeniami *histrionicznymi* – to w 100% zabójstwa. Motywacja czynu w niczym nie różni się od motywacji typu poprzedniego, lecz pragnęlibyśmy podkreślić zaburzenia charakterologiczne, właściwe temu typowi badanych. Są nimi: nieczułość moralna, względny infantylizm, ordynarność, ironia, gwałcenie norm moralnych, rozpusta. U 60% badanych kobiet tego typu obserwowano zaburzenia adaptacji, niepokój, depresję maskowaną (ekscesy alkoholowe, objawy somatyczne), a po aresztowaniu u niektórych z nich występowała depresja reaktywna. Długotrwały uraz psychiczny nie miał bezpośredniego wpływu na stan psychiczny badanych w momencie popełnienia zabójstwa, a jednak – jak później mówiły badane – przez cały czas były one w stanie podniecenia, napięcia, potrzebowały rozluźnienia i z trudem panowały nad sobą.

Zaburzenia osobowości *typu mieszane* powodowały różnorakie czyny przestępcze, chociaż w porównaniu z innymi typami zaburzeń osobowości, nie sposób wyróżnić

żadnego z wiodących w tej grupie sprawczyń przestępstw.

Sumując, można potwierdzić, że kobiety z zaburzoną osobowością w sytuacjach krytycznych stanowią poważne zagrożenie, ponieważ w stanie dekompensacji nie widzą innego wyjścia jak tylko przez agresję. Prawdopodobieństwo jej wystąpienia i gwałtowność ostatnio znacznie wzrosła wobec emancypacji i maskulinizacji kobiet, utraty tradycyjnych cech i pełnionych ról w rodzinie i społeczeństwie. Osobliwie niepokojącą jest skłonność kobiet do manipulowania dziećmi przy rozstrzyganiu konfliktów rodzinnych, mszcząc się w ten sposób pośrednio na małżonku.

Struktura czynów przestępczych kobiet z zaburzeniami osobowości jest związana z klinicznym typem zaburzeń osobowości oraz z przejawami dynamiki zaburzeń danego typu. Diagnostyka stwierdzanych u nich zaburzeń jest utrudniona specyficzną sytuacją, jaką stanowi pozbawienie wolności, a czasem reakcja na popełniony czyn. Nasuwa to potrzebę wnikliwej analizy każdego indywidualnego przypadku.

PIŚMIENNICTWO

1. Freijerow O.Je.: O ponjatii „tjažesti” psichopatij w aspekcie socialjno-obszczestwennych i kliniko-eksperimentalnyh ocenok. Profilaktika obszczestwennno-opasnyh dejstwij, sowerszajemyh psichiczieski boljnymi. Moskwa 1972, 59–61.
2. Kostandow E.A: Osobennosti wosprijatija „emocionalnyh” razdražitelej u psichopaticzeskich licznostej. Moskwa 1971, 329–336.
3. Krasnow S.B.: Protiwoprawnyje dejstwija, sowerszennyje ženszczynami z diagnozom „psichopatija”. Aktualnyje woprosy obszcziej i sudebnoj psichiatirii. Moskwa 1990, 57–61.
4. Oprja N.A.: Sudebnopsichiatriczeskoje značzenije razlicznyh form dinamiki psichopatij. Moskwa 1971, 108–121.
5. Pecernikow T.P.: Osobennosti ekspertnoj ocenki affektiwnych reakcij w moment sowerszenija prawonarusenija u psichiczieski zdorowych i psichopaticzeskich licznostej. Moskwa 1983, 3–19.
6. Rewenko M.G.: O nekotorych kliniczeskich wariantach psichopaticzeskich reakcij w sudebno-psichiatriczeskoj praktike. Moskwa, 93–107.
7. Semke W.Ja: Istericzeskije sostojanija. Moskwa 1988.

Adres: Dr Konstantinas Dakevičius, National Service of Forensic Psychiatry and Narcology in Lithuania, Kijelaviciaus 121, 2048 Vilnius